

Extremális pontok, extremális irányok, Konvex poliéderek

Miskolci Egyetem

Gazdasági matematika II.

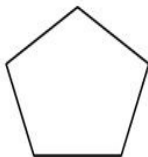
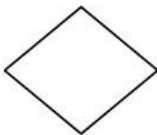
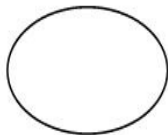
Definíció (Konvex halmaz)

Legyen $S \in \mathbb{R}^n$ nemüres halmaz. Az S halmazt akkor nevezzük konvex halmaznak, ha bármely két pontját összekötő egyenes szakasz minden pontja az S halmazhoz tartozik. Más szavakkal megfogalmazva: Az S konvex halmaz, ha bármely $x_1, x_2 \in S$ esetén

$$\lambda x_1 + (1 - \lambda)x_2 \in S$$

minden $\lambda \in [0; 1]$ számra.

Példa konvex halmazra

Példa konvex halmazra

Az $Ax = b$ egyenletrendszer megoldásait alkotó x vektorok összessége is konvex halmaz.

Legyen x_1 és x_2 az egyenletrendszer két megoldása, azaz $Ax_1 = b$, illetve $Ax_2 = b$. Igazolni kell, hogy ekkor a $\lambda x_1 + (1 - \lambda)x_2$ is megoldás, azaz $A(\lambda x_1 + (1 - \lambda)x_2) = b$ minden $\lambda \in [0; 1]$ számra. A mátrix-vektor műveletek tulajdonságai miatt azt kapjuk, hogy

$$A(\lambda x_1 + (1 - \lambda)x_2) = \lambda Ax_1 + (1 - \lambda)Ax_2 = \lambda b + (1 - \lambda)b = b.$$

Hasonlóan igazolhatjuk, hogy az $S = \{x : Ax \leq b\}$ halmaz és a $S = \{x : Ax \leq b, x \geq 0\}$ halmaz is konvex

Definíció (Extremális pont)

Legyen $S \in \mathbb{R}^n$ nemüres zárt konvex halmaz. Az $x \in S$ pont az S konvex halmaz *extremális pontja*, ha az S -nek nincs olyan két különböző pontja, hogy az x pont a két pontot összekötő szakasz belső pontja legyen. Azaz nem léteznek olyan

$$x_1; x_2 \in S; \quad x_1 \neq x_2$$

pontok, hogy

$$x = x_1 + (1 - \lambda)x_2$$

valamely $\lambda \in (0; 1)$ számra.

Más megfogalmazásban: Az $x \in S$ pont az S konvex halmaz *extremális pontja*, ha az

$$x = x_1 + (1 - \lambda)x_2 \quad (x_1, x_2 \in S \text{ és } 0 \leq \lambda \leq 1)$$

feltételezésből következik, hogy $x = x_1 = x_2$.

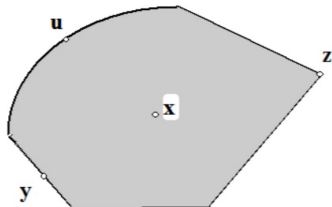
Megjegyzés

A konvex halmaz extrémális pontjai pontosan azok a pontok, melyeket a halmazból elhagyva ismét konvex halmazt kapunk.

Példa

Egy szakasz extrémális pontjai a végpontjai.

Példa

Az x pont belső pont.

Az y , z , u pontok határpontok.

Az u , z határpontok extrémális pontok.

Definíció (irány fogalma)

Legyen $S \in \mathbb{R}^n$ nemüres zárt konvex halmaz. Az S konvex halmazban egy nemzérus d vektort iránynak (vagy irányvektornak) nevezünk, ha bármely $x \in S$ ponthoz tartozó $x + \lambda d$ pont is az S konvex halmaz eleme minden $\lambda > 0$ esetén.

Az S konvex halmaz d_1 és d_2 irányvektorát nem egyirányba mutató irányvektoroknak nevezzük, ha $d_1 \neq \alpha d_2$ valamely $\alpha > 0$ -ra.

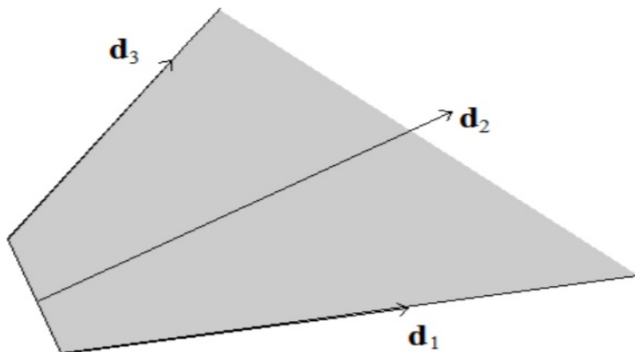
Definíció (extremális irány fogalma)

Az S konvex halmaz egy d irányvektorát extremális iránynak nevezzük, ha S -nek nincs olyan két, nem egyirányba mutató irányvektora, hogy a d irány a két irány által meghatározott szögtartomány belsejében legyen, azaz nem léteznek olyan $d_1; d_2$ ($d_1 \neq \alpha d_2$) irányok, hogy $d = \lambda_1 d_1 + \lambda_2 d_2$ valamely $\lambda_1; \lambda_2 > 0$ számokra.

Más megfogalmazásban: Az S konvex halmaz egy d irányvektora extremális irány, ha a $d = \lambda_1 d_1 + \lambda_2 d_2$ ($\lambda_1; \lambda_2 > 0$) feltételezésből következik, hogy $d_1 = \alpha d_2$ valamely $\alpha > 0$ -ra.

Példa

Az alábbi ábrán a d_2 vektor a halmaz egy tetszőleges iránya, a d_1 és a d_3 vektorok a halmaz extrémális irányai.

Megjegyzés

Ha egy konvex halmaz korlátos, akkor nincsenek irányai, így extrémális irányja sincs.

Definíció (Konvex poliéder fogalma)

Véges sok zárt féltér metszetét konvex poliédernek nevezzük.

Képletben:

$$S = \{x : a_i x \leq b_i \ (i = 1, 2, \dots, m)\}$$

Megjegyzés

A poliéder szó sok lapot jelent, itt azt jelenti, hogy a poliéder hipersíkokkal határolt. A konvex jelző pedig a halmaz másik tulajdonságára utal, amelyről egyszerűen meggyőződhetünk, hisz a félterek konvexek, konvex halmazok metszete pedig konvex.

Megjegyzés

A konvex poliéder egy speciális konvex halmaz. És ennek az extrémális pontjait csúcspontoknak vagy röviden csúcsoknak is szokás nevezni. Mivel egy egyenletet két egyenlőtlenséggel leírhatunk, így a konvex poliéder véges számú egyenlőtlenséggel és/vagy egyenlettel reprezentálható.

Példa

Néhány tipikus példa a konvex poliéderekre:

- 1 $S = \{x : Ax = b\}$
- 2 $S = \{x : Ax = b; x \geq 0\}$
- 3 $S = \{x : A_1x \leq b_1; A_2x = b_2; A_3x \geq b_3; x \geq 0\}$

Tétel

A korlátos konvex poliéderekre igaz, hogy bármely pontja felírható a csúcspontjainak (extremális pontjainak) konvex lineáris kombinációjaként. Ha a korlátos konvex poliéder összes csúcspontjait $x_1, x_2, \dots, x_m$ jelölük, akkor a halmaz tetszőleges x pontját a csúcspontok konvex kombinációjaként írhatjuk fel, azaz

$$x = \sum_{i=1}^m \lambda_i x_i,$$

ahol

$$\lambda_i \geq 0 \quad \text{és} \quad \sum_{i=1}^m \lambda_i = 1.$$

Tétel (Az extrémális pont karakterizációja)

Legyen adott egy nemüres konvex poliéder az

$$S = \{x : Ax = b; x \geq 0\}$$

alakban, ahol A egy $m \times n$ -es mátrix, b egy m elemű vektor. Az x pont akkor és csak akkor extrémális pontja az S konvex poliédernek, ha az x vektor az $Ax = b$ lineáris egyenletrendszer **nemnegatív bázismegoldása**, azaz ha az $Ax = b$ egyenletrendszer egy bázisához tartozó bázistáblázatban a b oszlopában minden elem nemnegatív.

Tétel (Az extrémális irány karakterizációja)

Legyen adott egy nemüres konvex poliéder az

$$S = \{x : Ax = b; x \geq 0\}$$

alakban, ahol A egy $m \times n$ -es mátrix, b egy m elemű vektor. A d irány akkor és csak akkor extrémális iránya az S konvex poliédernek, ha a d vektor az $Ax = 0$ homogén lineáris egyenletrendszer nemnegatív bázismegoldása, azaz ha az $Ax = b$ egyenletrendszer egy bázisához tartozó bázistáblázatban valamely a_j (vagy x_j) oszlopában minden elem nempozitív. Jelölje ezeket az elemeket egy t_j vektor, ekkor a d extrémális irány a

$$d = \begin{bmatrix} -t_j \\ e_j \end{bmatrix}$$

alakban írható fel, ahol e_j a j -edik egységvektor.

Reprezentációs tétel

Legyen adott egy nemüres konvex poliéder az

$$S = \{x : Ax = b; x \geq 0\}$$

alakban, ahol A egy $m \times n$ -es mátrix, b egy m elemű vektor.

Legyenek az S konvex poliéder extrémális pontjai $x_1, x_2, \dots, x_k$ és extrémális irányai $d_1, d_2, \dots, d_l$.

Ekkor az S konvex poliéderek tetszőleges x pontja felírható az extrémális pontok konvex kombinációjának és az extrémális irányok nemnegatív kombinációjának összegeként, azaz képletben

$$x = \sum_{i=1}^k \lambda_i x_i + \sum_{j=1}^l \mu_j d_j,$$

ahol

$$\lambda_i, \mu_j \geq 0 \quad \text{és} \quad \sum_{i=1}^k \lambda_i = 1.$$